

מבנה תכנית הלימודים לתואר שני (M.Ed) בשילוב תלמידים עם ליקויי למידה ועם קשיי התנהגות

מיד עם תחילת לימודיו כל סטודנט בוחר בהתמחות, בתחום ליקויי הלמידה או בתחום קשיי ההתנהגות. השנה ראשונה ללימודים מוקדשת בעיקר להרחבה והעמקה של ידע בתחומי ההתמחות, בשיעורי חובה על פי ההתמחות ובשיעורי בחירה, גם מן ההתמחות האחרת. במקביל חייב כל סטודנט בלימודים שיקנו לו העשרה בתחום מערך הכלים למחקר וכן ידע בסיס והתנסויות בתחום העבודה המערכתית. בשנת הלימודים השנייה מסתמכים במידה רבה על הנדבך של שנת הלימודים הראשונה. השיעורים בשנת הלימודים השנייה בנויים על הידע בהתמחות ובלימודי העבודה המערכתית שנרכשו בשנה הראשונה.

להלן פירוט הקורסים על פי המרכיבים:

כלי מחקר (2 ש"ש)

השיעורים "שיטות מחקר כמותי" ו-"המחקר האיכותני בשירות אנשי חינוך" נועדו לשפר את מיומנויות המחקר של הסטודנטים וכן לשכלל את מיומנויותיהם כצרכני מחקר ביקורתיים. הקניית כלי מחקר וקריאה ביקורתית של חומר מחקרי נועדו לגשר על הפער שבין המחקר בחינוך לבין יישומו בשדה ולאפשר אחריותיות בעבודת החינוך וההוראה. בנוסף, ניתנת מכינה בשיטות מחקר כמותי (בהיקף 1 ש"ש ללא נקודות זכות).

כלי עבודה מערכתיים (4 ש"ש)

מושם דגש על פיתוח כישורים ניהוליים בעבודת איש החינוך דרך הקניית מיומנויות תקשורת ומנהיגות, הנחוצות לאיש חינוך מנוסה - כמנהל הצוות החינוכי והטיפולי בכיתה או בגן וכחבר מוביל בצוות החינוכי. השיעורים שנועדו להקנות ידע ומיומנויות בתחום זה הינם: "הנחיית עמיתים", "מערכות יחסים בצוותים משלבים בארגון - תאוריה והתנסות", "תהליכים קבוצתיים – תאוריה והתנסות" ו-"עבודת הסגל במסגרות המשלבות ילדים עם ליקויי למידה ועם קשיי התנהגות".

לימודי התמחות (12 ש"ש)

ההתמחות בליקויי למידה

התמחות זו מרחיבה ומעמיקה את הידע הקודם של הסטודנטים בתחום ליקויי הלמידה ומסייעת להפיק תועלת מן ההתנסות של המורים בתחום זה. בבניית התכנית נעשה ניסיון להתייחס למרבית האספקטים הבולטים בטיפול הבית ספרי בתלמידים לקויי למידה המשולבים בחינוך הרגיל.

- הבנה קונספטואלית של ליקויי הלמידה

שני קורסים מהווים תשתית מארגנת להבנת התופעה: "מוח ולמידה: השלכות של היבטים נירוקוגניטיביים על ההתמודדות החינוכית" ו-"מבט על: לקויות והפרעות בלמידה". הראשון מתמקד באספקטים נירולוגיים והשני

במודלים קוגניטיביים מופשטים להבנת התופעה לסוגיה. הקורס "קשיי קשב ולמידה" מתמקד בהשלכות של ליקויים בארבע פונקציות הקשב ותפקודים ניהוליים על תפקוד אקדמי.

- דיסקלקוליה

שני קורסים עוסקים בדיסקלקוליה, האחד הוא "האטיולוגיה של לקויות חישוב כמותי פשוט" המתייחס לתופעה מן ההיבט האטיולוגי ומבעד לאספקלריה של הפסיכולוגיה ההתפתחותית; האחר הוא "התאמת תכניות לימודים לקידום תלמידים עם לקויות למידה" המתייחס גם להיבט התפקודי-לימודי, מבעד לאספקלריה של תהליך הוראת המתמטיקה ולמידתה.

- ליקויים בהתפתחות שפה

שני קורסים עוסקים בליקויים התפתחותיים בשפה (SLI): "היסודות הקוגניטיביים של הבנה מילולית ולקויותיה" בוחן את האספקט ההתפתחותי של שפת אם, ואילו "היבטים שונים של דו לשוניות ותמיכה בקידומה" מתייחס בעיקר לדו-לשוניות ולרכישת שפה שנייה. במדינת הגירה, שרבים מתושביה חייבים להתנהל בשפה שאיננה שפת האם שלהם, ואחרים, המהווים 20% מן התושבים בעלי שפת אם אחרת (אירופאית או ערבית), יש חשיבות רבה לרכישת ידע בתחום ליקויי למידה הפוגעים בסיכויים לרכוש שפה שנייה. על כן שיעור זה הינו בבחינת נדבך הכרחי בעולם הידע של איש החינוך המשלב.

- דיסלקציה ותפקודים ניהוליים

קורס אחד: "סוגיות נבחרות בחקר הדיסלקציה ההתפתחותית" עוסק בסוגיות עדכניות שבתחום הדיסלקציה ההתפתחותית, וקורס נוסף: "ספקטרום הליקויים בתפקודים ניהוליים והשלכותיהם על למידה והוראה" הוקצה לנושא התפקודים הניהוליים.

- ליקויי למידה ולמידה במסגרת בית ספרית

הקורס "תכניות לימודים לקידום ילדים עם לקויות למידה" ניגש להתמודדות עם הבעיה מן הפן של אופניות למידה, והקורס "מודלים וכלים לאבחון חינוכי בלתי פורמאלי ותגובה להתערבות (RTI)" מתמקד בהטמעת המודל כהליך מאבחן ליקויי למידה.

ההתמחות בקשיי התנהגות

התמחות זו עוסקת בהעמקת ההבנה של הגורמים לבעיות התנהגות, תוך שימת דגש על אלה השכיחות בישראל, ודרכי ההתמודדות הבית-ספרית, המערכתית והפרטנית. בהתמחות מתבטאת ההכרה שההתמודדות עם בעיות התנהגות נטועה בתפיסות, באמונות ובאידיאולוגיות שיש להתמודד עמן בהקניית דרכי התמודדות חדשות. על כן, ניתנת תשומת לב מיוחדת ללמידה מעמיקה של האחר במערכת החינוך, וכן לידע ולתובנות באשר לאידיאולוגיות, לגישות ולשיטות. ההתמחות מקנה דרכי התמודדות הן במישור המערכתי והן במישור הפרטני, מתוך הכרה בעובדה שהמורה זקוק, מחד גיסא, לתמיכה ולידע על מנת לנהל את ההתנהגות ברמה בית ספרית וכיתתית, ומאידך גיסא, בעיות ההדרה וקשיי ההתנהגות הקשות הן בדרך כלל ברמה הפרטנית והן נענות לטיפול פרטני בלבד.

- גורמים וסיבות לבעיות התנהגות

הגורמים לבעיות התנהגות עולים, כמובן, בכל הקורסים ביחידה זו, כולל הקורס **"פיתוח וויסות עצמי בקרב ילדים בחינוך המיוחד"**. ארבעה קורסים נוספים מתמקדים בהבנה של האחר במערכת החינוך: הראשון מתייחס למשבר ההגירה: **"ילדים ונוער במשבר הגירה"** כגורם לבעיות התנהגות. משבר ההגירה משפיע לעיתים לא רק על הדור המהגר, אלא גם על זה שבא אחריו, ועל כן בעיות משבר ההגירה שכיחות במערכת החינוך הישראלית. קורסים נוספים עוסקים בהידרדרות ובהדרה של אוכלוסיות נוספות כמו, **"נערות במצבי מצוקה"**, ילדים בעלי לקויי הלמידה לסוגיהם, ילדים על הספקטרום של ליקויי תקשורת, ילדי ODD וכיו"ב (**"ליקויים התפתחותיים והשלכותיהם על ההתנהגות"**).

רבים מן הילדים ומבני הנוער עם קשיי התנהגות סובלים מהעדר מוטיבציה להתגייס למטרות הגן וביה"ס. העדר מוטיבציה הוא תוצאה של הבעיות עמן מתמודדים הילדים והנערים הללו והוא גם סיבה לבעיותיהם. מעגל הקסמים הזה דורש התמודדות מושכלת ומיומנת של מערכת החינוך. השיעור **"מוטיבציה בילדים עם צרכים מיוחדים"** מעמיד את בעיית המוטיבציה של הילדים המודרים במרכז ומציג לסטודנטים דרכי התמודדות שיקדמו את המוטיבציה למרות הקשיים בהם נתקלים הילדים הללו.

- התמודדות מערכתית עם קשיי התנהגות

לצד הגישה בתכנית הנוכחית שמתייחסת לקשיי התנהגות כאל בעיה הזקוקה להתערבות פרטנית, מושם דגש על גורמים מערכתיים העומדים בבסיס ההתמודדות עם קשיי התנהגות. אקלים הולם של הגן וביה"ס הם תנאי להצלחתן של תכניות התמודדות פרטניות. סגל הגן וביה"ס, רובו ככולו, לא זוכה בד"כ להקניה מובנית של דרכי התמודדות עם בעיות התנהגות. לצורך זה מתקיים הקורס **"עבודת הסגל במסגרות המשלבות ילדים עם צרכים מיוחדים"**. בנוסף, הקורס **"התמודדות עם קשיי התנהגות על פי גישת ה-CBT והעצמה על ידי פסיכולוגיה חיובית"** נועד להקנות את התכנים הנחוצים לפיתוח חוסן של אנשי החינוך בהתמודדות עם קשיי התנהגות. הקורס **"המפגש בין השדה החינוכי למשפחת הילד עם ליקויי הלמידה וקשיי ההתנהגות"** מספק כלים מערכתיים ופרטניים לעבודה משותפת עם המשפחות.

- התמודדות במישור האינדיבידואלי בתוך מסגרות חינוכיות

השיעור **"אידיאולוגיות, גישות ושיטות בניהול התנהגות"** מציג את מערכת האמונות והאידיאולוגיות השונות המהוות תשתית לגישות ולשיטות התערבות. בתוך כך נחשפת המערכת האישית של כל סטודנט ותובנות בתחום זה מסייעות לו בבחירה מקצועית ומושכלת של דרכי ההתמודדות בהתאם לילד, לסביבתו הטבעית, למסגרת החינוכית וכיו"ב. בשיעור נחשפים הסטודנטים באופן מובנה לשורה של גישות ושיטות ומתנסים בבניית תכניות עבודה על פיהן.

שלוש שיטות התמודדות מטופלות בתכנית זו בקורסים ייחודיים להן: האחת, בשיעור **"עקרונות והליכים בניתוח התנהגות יישומי"**. עיצוב התנהגות מתקיים למעשה שעה-שעה, באופן מזדמן, בשגרת עבודתו של המחנך.

השימוש הלא-מקצועי, הלא-מושכל שנעשה בכלי זה הינו מזיק יותר משהוא מועיל. השיטה דורשת ידע, מיומנות ומקצועיות. השיעור נועד לעקור את השגיאות מן השורש ולהכשיר לעבודה מקצועית ומדויקת בתחום זה.

בהכשרה להתמודדות עם בעיות ההתנהגות בבתי הספר, הכרחי להתייחס לבעיית האלימות המחריפה במסגרות החינוך הישראליות ומשתקפת בהווה הבית ספרית, בעיתונות ובמבחנים ההשוואתיים הבינלאומיים. הקורס **"בריונות, אלימות והתנהגות קורבנית"** עוסק בסוגיה כאובה זו ובדרכי התמודדות עמה.

ברמת הפרט, יש לתת מענה למצבו החברתי של הילד עם קשיי ההתנהגות, שלרוב סובל מדחייה חברתית וכשל בכישורים חברתיים. הקורס **"בדידות לעומת כהסתגלות חברתיות בקרב ילדים עם ליקויי למידה וקשיי התנהגות"** מרחיב אספקטים אלו.

לימודי העשרה (3 ש"ש)

כל סטודנט לומד 3 ש"ש משעות הבחירה בתחום ההתמחות שלו או מלימודי הבחירה בהתמחות השנייה, על פי צרכיו ועיסוקו החינוכי. כל איש חינוך במסגרת משלבת זקוק לידע רחב ומעמיק בשני תחומי ההתמחות, ליקויי למידה וקשיי התנהגות, וכל סטודנט יודע להעריך למה הוא זקוק ביותר.

פרקטיקום

עבודת הפרקטיקום תתקיים במוסדות חינוך, ותישא אופי מערכתי. העבודה תהיה כרוכה בהנחיית סגל ובקידומו המקצועי, או בהנחיית הורים כקבוצה. הסטודנט ייקח על עצמו מטלה, שמטרתה הנהגת שינוי בטיפול בילדים משולבים או בהוריהם או בסגל המורים או המטפלים בביה"ס, או בשיתוף פעולה רב מערכתי בישוב. השינוי יכול להתייחס למבנה המערך החינוכי; להכשרת סגל בבית הספר לשם שיפור המערך החינוכי; לבניית מערך עבודה עם הורים וכיו"ב.

הנחיית הפרקטיקום מתקיימת לאורך שנת הלימודים השנייה בשני אופנים – הנחייה אישית הניתנת על ידי איש סגל מומחה בתחום הפרקטיקום, וסדנה בהיקף של 1 ש"ש שבה יציגו המשתתפים את עבודתם במסגרת ההתמחות שלהם (עבודת הפרקטיקום אינה מעניקה ש"ש).

מטלות כתיבה (10 ש"ש)

בנוסף למבחנים ולעבודות המהווים חלק ממטלות הקורסים, על כל סטודנט להגיש עבודה סמינריונית שנכתבת על בסיס אחד מתוך שני הקורסים שהוגדרו כסמינריון בכל התמחות. העבודה תבוסס על הנושאים שנלמדו במהלך הקורס ותיכתב בתיאום עם מרצה הקורס ובהנחייתו. העבודה הסמינריונית היא עיונית (משקל העבודה הוא 4 ש"ש).

על כל סטודנט להגיש עם סיום לימודיו עבודת גמר יישומית המסתמכת על תחומי הידע והכלים שקיבל במהלך לימודיו. המטרה של עבודת הגמר היא לבחון את הקשר בין התאוריה והשדה. בעבודה זו יתבקש הסטודנט לבחור תחום שבו הוא בונה תכנית התערבות במסגרת הפרקטיקום. על הסטודנט להשתמש בכלים שהוא רכש מהקורסים בשיטות מחקר ולאסוף נתונים לפני התערבות, בזמן התערבות ובסיום ההתערבות. על הסטודנט לעגן את הממצאים והמסקנות העולים מן השדה בספרות המחקרית.